

Frane Milčinski Ježek

ZVEZDICA ZASPANKA



sezona
08/09



LUTKOVNO GLEDALIŠČE LJUBLJANA

Zvezdica Zaspanka

Mali oder LGL

premiera: 22. januar 2009

Lutkovno gledališče Ljubljana

sezona 2008/09

režija: **Jože Pengov / Matjaž Loboda**

likovna zasnova lutk: **Mara Kralj**

likovna zasnova scene: **Ernest Franz**

glasba: **Franci Ogrizek / Julijan Strajnar**

izvajalci glasbe: **Ljubljanski godalni kvartet —**

Monika Skalar, Karel Žužek, Franc Avsenek, Stane Demšar, Julijan Strajnar

glasba posneta v studiu: **Sonolab**

glasbena asistenca: **Izidor Kozelj**

tonski mojster: **Sašo Kalan**

oblikovanje luči: **Božidar Miler**

lektor: **Tatjana Stanič**

inspicient: **Alojz Sedovnik**

scenski tehniki: **Tomislav Bevanda, Andrej Slinkar,**

Alojz Milošič, Iztok Vrhovnik, Danilo Korelec

lučni mojster: **Božidar Miler**

oblikovanje lutkovnih glav in rok: **Jože Lašič**

izdelava lutk: **Ivica Bilek, Iztok Bobič, Zoran Srdić, Mitja**

Ritmanič, Sandra Birjukov, Marjeta Valjavec, Sanela Medič

poslikava lutk in scene: **Iztok Bobič, Zoran Srdić**

izdelava lasulj: **Hermina Pavšin**

izdelava scene po zasnovi Ernesta Franza — posneto po

filmskem zapisu: **Iztok Bobič, Zoran Srdić, Smrekca d.o.o.,**

Jože Zalar ml., s.p.

nastopajo:

Pripovedovalka

Nina Skrbinšek

lutke

Zvezdica Zaspanka

Boter Mesec

Zvezda 1

Zvezda 2

Zvezda 3

Komet Repatec

Razbojnik Ceferin

Sladoledar

1. klicar

Zamorec

2. klicar

Človek iz gumija

Zvezdogled

Pepe Lučka

1. pasant — klicar

2. pasant — zdravnik

Papiga

Opica

Lutki na semnju

govorijo

Maja Kunšič

Iztok Jereb

Urška Hlebec

Polonca Kores /

Sonja Kononenko

Asja Kahrmanović

Iztok Lužar

Karel Brišnik

Iztok Lužar

Jože Pengov

(spominski
posnetek)

Iztok Jereb

Gašper Malnar

Iztok Lužar

Gašper Malnar

Gašper Malnar

Iztok Jereb

Nina Skrbinšek

Iztok Lužar

vodijo

Peter Dougan

Breda Hrovatin

Urška Hlebec

Polonca Kores /

Sonja Kononenko

Asja Kahrmanović

Gašper Malnar /

Marko Velkavrh

Iztok Lužar,

Asja Kahrmanović

Gašper Malnar /

Marko Velkavrh

Polonca Kores /

Sonja Kononenko

Urška Hlebec

Asja Kahrmanović

Polonca Kores /

Sonja Kononenko,

Urška Hlebec

Breda Hrovatin

Asja Kahrmanović

Asja Kahrmanović

Polonca Kores /

Sonja Kononenko

Urška Hlebec

Breda Hrovatin,

Asja Kahrmanović

Iztok Lužar





“Ljubezen do otrok sem podedoval po očetu, ki je bil mladinski pisatelj. Res je, da je to edino, kar mi je ostalo po njem, toda ljubezen do otrok je zelo bogata dediščina.

In ker otroci tako radi gledajo mojo pisano klovnsko masko in se mi smejejo s tako svetlimi očmi in tako veselo ploskajo s svojimi toplimi rokami, sem jim v zahvalo napisal Zvezdico Zaspanko, da bi se jim tako vsaj malo oddolžil za vse dobro, kar mi store.”

— Frane Milčinski Ježek



Zvezdica Zaspanka

Rodila se je pod peresom Franeta Milčinskega Ježka leta 1952 kot prva slovenska otroška radijska igra, ki jo je avtor sam tudi režiral. Tri leta kasneje se je preselila na nebesni svod Mestnega lutkovnega gledališča, kjer je zablestela v polnem sijaju. V priredbi za lutkovni oder je Milčinski svoji prijazni poetični pravljici dodal nove junake: sladoledarja, zamorca, človeka iz gumija, pa inkasanta Pepeta Lučko ... S tem je igri dal nove humorne poudarke in ji omogočil razgibano scensko življenje. Leta 1959 je izšla v knjižni obliki in svojemu avtorju prinesla Levstikovo nagrado. Istega leta jo je v svoj obsežni zbornik najboljših lutkovnih

besedil z vsega sveta uvrstila tudi moskovska založba Izkusstvo. “Zvezdica” je imela gotovo glavno besedo tudi pri nagradi mlado pokolenje — jugoslovanskem priznanju za mladinsko literaturo, ki jo je Ježek prejel leta 1971. Prevedena je v vrsto tujih jezikov in uprizorjena na številnih tujih in domačih lutkovnih odrih (v Švici, Nemčiji, Bolgariji, nekdanji Sovjetski zvezi, ZDA, drugih republikah nekdanje Jugoslavije). V zadnjem obdobju pa je doživela več izdaj tudi kot slikanica.

Frane Milčinski
ZVEZDICA ZASPANKA

Pravljijena igra za marionete v 3 dejanjih in 2 slikah

Lutke: *Mara Kraljeva*

Scena: *inž. arh. Ernest Franz*

Režija: *Jože Pengov*

Lutke:

Zvezdica Zaspanka
Boter Mesec
Komet Repatec
Prva zvezda
Druga zvezda
Tretja zvezda
Razbojnik Ceferin
Sladoledar
Zdravnik
Dva pasanta

Papiga
Opica

Klicar
Zamorec
Še en klicar
Človek iz gumija

Zvezdogled
Pepe Lučka, inkasant

Vodijo:

Peter Dougan
Marian Sežun
Crt Škodlar
Milan Cenčur
Erika Salamunova
Tilka Furlanova
Milan Cenčur
Crt Škodlar
Marian Sežun
Erika Salamunova
Tilka Furlanova
Tilka Furlanova
Marian Sežun in
Milan Cenčur
Crt Škodlar
Erika Salamunova
Milan Cenčur
Marian Sežun in
Milan Cenčur
Crt Škodlar
Crt Škodlar

Govorijo:

Marjetka Macarolova
Jože Pengov
Dušan Accetto
Stanka Godničeva
Vera Stihova
Zora Dobečeva
France Gajeta
Nace Simončič
Jože Pengov

Vera Stihova

Jože Pengov
Slavko Balentin
Slavko Balentin
Nace Simončič
Milan Brezigar
France Ganoni

Pripovedovalka: *Majda Podvršičeva*

Scenska glasba: *Franci Ogrizek*

(izvaja orkester Radia Ljubljana, pod vodstvom Uroša Prevorška)

Kostumi: *Andra Avčinova*

Tehnični vodja: *Ciril Jagodic*

Razsvetljava: *Sablatnik Vinko*

Inspicent: *France Gajeta*



“Strune mladosti so zabrnele ... Kakšen čudež — biti spet otrok, v srcu sama lepota, nič hudih misli! Brez pretiravanja: tako čudo lahko doživi človek, če stopi z voljnimi in odprtim srcem v ta najmanjši Talijin hram ... Vsekakor kulturna kronika kakega naroda ne more molče in brezbržno mimo prizadevanja delovnega kolektiva tega gledališča, posebno pa ne mimo dela režiserja J. Pengova, ki že pet let umetniško vodi to gledališče. To malo tiho gledališče je v čast Ljubljani.” — Fran Albreht

“Na festivalu v Bukarešti bi si jugoslovansko lutkovno gledališče iz Ljubljane — katerega ubrana in bogata pravljica o zvezdici Zaspanki je potrdila, da je najboljšo otroško lutkovno gledališče — vsekakor tudi zaslužiło nagrado.” — Hans R. Purschke, nemški lutkovni zgodovinar

“Ob obisku Zvezdice Zaspanke bi težko z besedo izrazili naše neizmerno navdušenje. Velika, velika hvala za čudovito doživetje in poezijo.” — Člani MHAT iz Moskve

“Naši dragi tovariši, srečni smo, da smo videli vašo prekrasno predstavo, v kateri je toliko resnične domiselnosti in okusa. Kako lepo bi bilo, če bi prišli k nam v Moskvo!” — Segej Obrazcov, umetniški direktor Centralnega lutkovnega gledališča iz Moskve

“Zvezdica Zaspanka nas je popolnoma prevzela. Hvala vam, dragi jugoslovanski prijatelji. Mnogo lepega smo se naučili. To je gotovo najlepši spomin, ki ga odnašamo s festivala.” — Hu En Van Cat, vodja lutkovnega gledališča iz Vietnama

“Gledali smo izredno zanimivo predstavo, ki so jo pripravili veliki umetniki.” — Člani leningrajskega lutkovnega gledališča

“Doživel sem čudovit večer in še dolgo bom ostal pod njegovim vplivom.” — Jacques Chesnais, direktor pariškega lutkovnega gledališča Comédiens du bois

Pot v svet

Navdušeni so bili gledalci, navdušena je bila kritika, navdušen je bil znameniti ruski lutkar Sergej Obrazcov, ki si je predstavo ogledal ob svojem gostovanju v Ljubljani leta 1957.

Naslednje leto je "Zvezdica" prvič popeljala slovenske lutkarje v svet, v Bukarešto, na mednarodni lutkovni festival, ki je tam potekal ob kongresu mednarodne lutkovne organizacije UNIMA. Vsi so bili prijazni z njo, vsi so jo hvalili ... (Po Pengovovih besedah je tudi Obrazcov "navijal" zanjo.) Mislila je, da je v sedmih nebesih — pa je kmalu pristala na trdih tleh. Festivalске igrice so se preigravale drugače. Brez politike pač ne gre. Zanimiva izkušnja, ki je gledališču prinesla vabilo na turnejo po Zahodni Nemčiji, igri pa odprla vrata tujih lutkovnih gledališč.



Leta 1961 je Zvezdica Zaspanka, skupaj z Ostržkom, obiskala Duisburg, Bochum, Köln, Stuttgart in München. Tam je bilo lepše, tam niso delili nagrad, le knjigo vtisov so polnile laskave ocene.

Leta 1964 je mesto vodje Ateljeja za animirani film pri Triglav filmu prevzel Črt Škodlar in predlagal, da predstavo Zvezdica Zaspanka (v kateri je kot izvrsten animator

sodeloval tudi sam) posnamejo na filmski trak. Vodstvo Triglav filma je predlog takoj sprejelo. Razveselil pa se ga je tudi Jože Pengov, ki je tačas po težki operaciji ležal na Golniku. V prestavi pa je igral Botra Meseca in Klicarja. Dogovorili so se, da se Črt v naslednjih dneh vrne s tonskim tehnikom ter ustrezno opremo. In Pengovov "prispevek" so posneli kar tam, v bolniški postelji. Na snemanje v atelje so ga pozneje z Golnika vendarle pripeljali s posebnim avtomobilom. Filmsko režijo je prevzel Črt, Jože pa je snemanje spremljal na invalidskem vozičku. In tako je Zvezdica Zaspanka postala filmska zvezda v prvem slovenskem celovečernem lutkovnem filmu.

Leta 1972 se je v delavnici Lutkovnega gledališča Ljubljana pripravljala na novo sezono. Izbruhnili je požar ... Od takrat je niso več videli. Šla je med zvezde.

Preživela je samo njena dvojnica, ki je kot darilo Sergeju Obrazcovu leta 1957 z njim odpotovala v Moskvo in dobila prostor v njegovem muzeju.

Frane Milčinski Ježek (1914—1988)

Bil je pisec humoresk, radijskih iger, lutkovnih iger, filmskih scenarijev, reklam, besedil za popevke, skečev, zabavnih večerov, zabavnih televizijskih oddaj, avtor in pevec kupletov, režiser, igravec, klovn ali, kot se je sam imenoval, dvorni norec njegovega veličanstva — Človeka. Zapis o njegovem druženju z lutkami najdemo prvič v dnevniku gledališča Miniaturene lutke nestorja slovenskega lutkarstva Milana Klemenčiča (leta 1936). S kitaro je spremljal pevce v predstavi Sovji grad — občasno pa se je tudi sam prelevil v lutkarja. Mladostno prijateljevanje z Jožetom Pengovom je mladeniča istega leta pripeljalo na ljubljanski radio, kjer se je rodil popularni pevsko-igralsko-zabavniški duet Jožek in Ježek. Tri leta kasneje sta se oba pridružila lutkovni Pavlihovi družini in kasnejšemu Pavlihovemu odru dr. Nika Kureta, ki pa je z začetkom



vojne prenehal delovati. Znova so ju lutke povezale leta 1954, ko je Jožek nagovoril Ježka k sodelovanju v Mestnem lutkovnem gledališču. Nastale so igre: Čarobna skrinja, Kljukčev rojstni dan, Zgodba okrog tete Kunigunde — in nazadnje Zvezdica Zaspanka. Krstna lutkovna uprizoritev je bila 23. oktobra 1955 v majhni, a prijazni dvorani Mestnega lutkovnega gledališča (danes LGL), stisnjeni med cerkvijo in šolo, na Levstikovem (danes Šentjakobskem) trgu. Dogodek je presenetil slovensko kulturno javnost.

"Izredno prijetno doživetje, več — globoko presenečenje mi je nocojšnji večer. Popolna dognana igra, prepričljiva in polna topline in resničnosti. Srečno pot želim v svet! Iskreno čestitam!"
— Božidar Jakac

"Očarljivo, tako da bi šla najraje med zvezde, če ne bi bila prenevredna!"
— Lili Novy

"Izredno invenciozno, a hkrati z resnično toploto in z občutkom za plemenitost in poezijo."
— Dušan Pirjevec



Dragocenosti iz vitrine

Obstajajo predstave, ki so zaznamovale svoj čas in obenem ostale v gledališkem spominu in spominu gledalcev kot neke posebne vrednote, kot dragocenosti iz starih vitrin. V lutkovnem gledališču imajo to srečo, da se njihovi odrski junaki ne starajo. Morda jih prekrije le žlahtna patina, ki pa jim daje novo vrednost. Nekatere vztrajajo kot del železnega repertoarja dolgo vrsto let, druge se vračajo iz pozabe v “novih preoblekah”. Za njihovo priljubljenost so včasih “krivi” pisci besedil, včasih režiserji, včasih avtorji likovne podobe ... Najdragocenejše pa živijo v našem spominu v svoji



celostni podobi. Ena takih predstav je gotovo prva uprizoritev Zvezdice Zaspanke, ki so ji ognjeni zublji žal preprečili, da bi kot žlahtni biser slovenskega lutkarstva (ob Žogici Marogici) spremljala odraščanja vedno novih ljubiteljev lutkovne umetnosti. Igra je medtem doživela v LGL dve novi postavitvi (1985. in 2001. — z različnim uspehom), vendar se je vse od požara večkrat pojavljala misel in želja, zlasti gledalcev, da bi jo vrnili na oder v njeni krstni podobi. Pomen takega vračanja se izkazuje predvsem v kulturološkem smislu, saj Lutkovno gledališče Ljubljana kot osrednja lutkovna hiša s tem izkazuje skrb za slovensko kulturno dediščino in za predstavitev starih mojstrov, obenem pa z “lutkotečnimi” uprizoritvami vzpostavlja zanimiv element svoje programske ponudbe. To navsezadnje dokazujejo stalna navzočnost Žogice Marogice in “oživljeni” Doktor Faust, Sovji grad, Čarobne gosli ...

Razmislek in odločitev o oživitvi naše prve Zvezdice Zaspanke se je tokrat navezala na 60-letnico Lutkovnega gledališča Ljubljana in na poklon ključnim avtorjem te uprizoritve, umetnikom, ki so vsak na svojem področju tlakovali pot sodobnemu slovenskemu lutkarstvu. V letu 2008 je minilo 20 let od smrti Franeta Milčinskega, 40 let od smrti Jožeta Pengova, leto 2009 pa prinaša 100. obletnico rojstva Mare Kraljeve. Zato si nova uprizoritev želi v kar največji meri ohranяти njihovega duha, obenem pa preverjati, kako se utrinki nekega časa s svojo prijazno, humorno govorico dotikajo veselja našega vsakdana.

Jože Pengov (1916—1968)

Direktor in umetniški vodja ljubljanskega Mestnega lutkovnega gledališča, režiser, dramaturg, igralec, pisec, prevajalec, publicist, pedagog in promotor lutkovne umetnosti doma in v svetu je s svojim raziskujočim, natančnim, trdim delom in prefinjenim občutkom za poetiko predmetnega sveta postavil temelje sodobnemu slovenskemu lutkovnemu gledališču in mu visoko dvignil ceno na svetovnem "trgu". Z lutkami se je srečal že v zgodnji mladosti v rezbarski delavnici svojega očeta Ivana, znanega slovenskega podobarja. Rasel in zorel je ob bratih arhitektu, slikarju in kiparju in se z lutkami preizkušal na njihovem odru. V Kuretovi Pavlihovi družini se je lutkovno mojstril ob liku burkeža Pavlihe. S prevzemom direktorskega mesta v MLG (1950) je prevzel tudi odgovornost za umetniško rast mladega gledališča. Že njegova prva samostojna režija, Žogica



Marogica (leta 1951, na sporedu pa je še danes), je pomenila izrazit korak v smer sodobnosti. Sledili so vedno novi mejniki: Zvezdica Zaspanka (1955), Ostržek (1958), izjemna uprizoritev Maeterlinckove Sinje ptice (leta 1964; zanj je avtor likovne podobe, France Mihelič, zaslužen prejel Prešernovo nagrado, Pengov pa je nezasluženo ostal praznih rok) ter Mala čarovnica

(1967), ki je navdušila njenega avtorja Otfrieda Preusslerja. Vse sami marionetni biseri. Ob njih pa Volk in kozlički (leta 1961; na oder ročnih lutk je uvajal nove tehnologije — javanke) in Mali strah Bavbav (leta 1964; primer izjemnega sožitja različnih zvrsti: javank, ročnih in mimičnih lutk). Skupaj dvaindvajset uprizoritev.

Bil je perfekcionista, natančen, a strasten ustvarjalec, ki je znal svojo energijo širiti tudi na sodelavce. Zato je gledališče doseglo pod njegovim vodstvom visoko izvajalsko raven, kar so poudarjali tako tuji kot domači strokovnjaki.

"Bil je eden redkih velikih režiserjev evropskega lutkovnega gledališča," je v reviji Figurentheater zapisal direktor lutkovnega inštituta v Bochumu, Fritz Wortelmann.

A v domačem okolju ni bil deležen uradnih priznanj. Zato pa je za svoje življenjsko delo dobil zvezno nagrado mlado pokolenje. Na kongresu mednarodne lutkovne organizacije UNIMA, v katere vodstvu je deloval vrsto let, je bil leta 1969 posthumno imenovan za častnega člana.

Mara Kralj

Rodila se je leta 1909 na Dunaju. Oče Karel Jeraj je bil izvrsten glasbenik, mati Vida Jeraj (Francica Vovk — sorodnica Franceta Prešerna) je bila pesnica slovenske moderne. V njihovem domu na Dunaju in kasneje v Ljubljani so se zbirali številni pomembni slovenski kulturniki. Po končanem šolanju na oddelku za keramiko srednje tehnične šole v Ljubljani se je (1928) poročila s slikarjem Tonetom Kraljem in s tem dokončno stopila v svet umetnosti. Začela je slikati na svilo. V tridesetih letih se je v Parizu izpopolnjevala v oljnem slikarstvu. Žal so slike iz tega obdobja ob koncu vojne izginile, medtem ko so Maro zaradi sodelovanja z OF zaprli. Po vojni je kot maskerka sodelovala pri snemanju filma Na svoji zemlji. Na izobraževanju v češkem studiu Barandov se je seznanila tudi z lutkovnim filmom. Z lutkovnim gledališčem se je prvič srečala že kmalu po prihodu z



Dunaja v Ljubljano, ko jo je mama vodila na predstave Klemenčičevega Slovenskega marionetnega gledališča (1920—1924). Med vojno pa je doma tudi sama (z ročnimi lutkami) igrala za otroke ilegalcev. Leta 1952 jo je na njeno veliko veselje v Mestno lutkovno gledališče Jože Pengov sprejel kot oblikovalko lutk. Umetnosti rezbarjenja jo je naučil mož Tone,

oblikovalsko pa je vse bolj razvijala svoj lasten rokopis. Njeno prvo delo so bile lutke za marionetno predstavo Obuti maček (1953). Sledile so štiri igre ročnih lutk z veseljakom Pavliho, za njimi pa spet poetični lesenjački na nitkah: Lenuh Poležuh, Srečni princ in imenitni Ostržek, ki je navduševal gledalce na turneji po Zahodni Nemčiji (1960). Z njim se je leta 1959 poslovila od Mestnega lutkovnega gledališča in se upokojila.

Lutke je zasnovala še za gledališče v Beogradu, za Lutkovno gledališče Dravlje, za lutkovne filme; za televizijsko serijo Butalci je izdelala prve mimične lutke. In ko se je vrnila k slikarstvu, jih je pogosto pripeljala tudi na svoja platna. Mara Kraljeva je ideje za svoje like iskala v vsakdanjem okolju, na ulici. Značilnost njenih junakov so mehko, milina, blag humor in izraznost — vedno podrejena sožitju z vsebino in tehnologijo. Kljub sorazmerno kratkemu bivanju med lutkarji je z enajstimi uprizoritvami v MLG pustila močan avtorski pečat.

Ernest Franz (1906—1981)

Scenograf Ernest Franz je s svojo občutljivo arhitektonsko kompozicijo in likovno dognano dramaturgijo prostora zlasti v tridesetih in štiridesetih letih prejšnjega stoletja zaznamoval dogajanja na številnih gledaliških odrih na Slovenskem in v tujini. Med njegove najvidnejše dosežke štejejo postavitve Svete Ivane B. Shawa (1933), Shakespearove tragedije Romeo in Julija (1940) in Kranjskih komedijantov B. Krefta (1948). Od leta 1935 je bil scenograf dramskega, opernega in baletnega odra SNG Ljubljana, med letoma 1945 in 1972 pa tudi ravnatelj Gledališkega ateljeja SNG. V Mestno lutkovno gledališče ga je pripeljal Jože Pengov, da je za drugo sezono uprizorjanja Žogice Marogice zasnoval novo scenografijo, na kateri se ta priljubljena igra odigrava še danes. Njegova scena za Zvezdico Zaspanko je, žal, tako kot lutke zgorela v požaru leta 1972. Ohranjeni pa so scenski elementi iz predstav Zlatolaska (1958) ter Mojca in živali (1952); le-ta se občasno še vedno vrača na oder Lutkovnega gledališča Ljubljana.



Franci Ogrizek

Njegovo sodelovanje z Mestnim lutkovnim gledališčem sega v leto 1951, ko je prvič zagodel na svojo violino v predstavi Čarobne gosli, in je trajalo vse do leta 1974, ko je gledališče že delovalo z novim imenom Lutkovno gledališče Ljubljana in je zanj napisal partituro za igro Kuža laja mijav, mijav, mijav. Vmes je nastala glasba za Mojco in živali, Zlato ribico. Obutega mačka, Zvezdico Zaspanko, Lenuha Poležuha, Igračke na cestah, Zlatolasko, Volka in kozličke, Krikca in Pikca, Krasen cirkus, Sovico Oko. Občasno je spremljal “Žogico” na harmoniju, “Mačka” s harmoniko, včasih pa poprijel celo za lutko kot animator. Po potrebi pač. Obvladal je domala vse inštrumente. Bil je član (Adamičevega) Plesnega orkestra Radia Ljubljana. Manj znano pa je, da je leta 1953 v triu s Slavkom in Vilkom Avsenikom prikorakal na oder Slovenske filharmonije in prvič javno zaigral danes znamenito skladbo Na Golici. Bil je ljubitelj ... Več! Bil je prijatelj lutkovnega gledališča.

Julijan Strajnar

Rodil se je leta 1936 v francoskem Combellu, stalno pa živi in deluje v Ljubljani. Kot sin rudarja izseljenca je obiskoval osnovno in glasbeno šolo v Franciji, šolanje je nadaljeval v Sloveniji in se leta 1954 zaposlil kot violinist — član Simfonikov RTV Slovenija. Leta 1962 je diplomiral na ljubljanski filozofski fakulteti iz romanistike ter postal sodelavec Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU. Svoje delo na Inštitutu je posvečal raziskovanju vseh vidikov ljudske glasbe, še zlasti rezijanski glasbi, terenskemu delu in transkribiranju. Leta 1989 je na filozofski fakulteti diplomiral tudi iz etnologije in muzikologije. Poleg znanstvenega, uredniškega, publicističnega in zbirateljskega dela je Strajnar ves čas tudi glasbeni ustvarjalec, skladatelj. Tako je izvirno prispeval v zapuščino slovenske folklorne okrog 70 priredb del za plesne (folklorne) skupine, scensko in filmsko glasbo, glasbo za lutkovni oder (Kozlovska sodba v Višnji Gori, Martin Krpan, Mrtvec pride po ljubico, Kresna noč), tu je potem še glasba za televizijske filme (Deseti brat, Ciklamen, Agitator), sedem skladb za pihalni orkester — godbo, več prireditev in izvirna dela za godalni kvartet, zборе in različne komorne zasedbe. Julijan Strajnar pravi, da bi bilo življenje brez glasbe in drugih umetnosti pusto.

Matjaž Loboda

Leta 1953 sem prišel v Mestno lutkovno gledališče na avdicijo za Obutega mačka. Star sem bil enajst let. Takrat sem prvič srečal Jožeta Pengova ... In potem sem "hodil v njegovo šolo" skoraj petnajst let. Za premiero, ki je bila sredi decembra, je Mara Kraljeva tudi zame naredila lutko Obutega mačka. Bil sem neznansko vesel. Ne vem pa, kaj je dobila ona, saj je bila to tudi njena prva premiera. Ja, na vajah sem spoznal tudi mojstra Francija Ogrizka, ki so mu starejši lahko rekli Foter. Spremljal me je s harmoniko in je bil prijazno prizanesljiv, kadar sem jo urezal mimo. In potem je bil tu še tehnični vodja Ciril ... Kaj je ta vse znal! Pa Črt, od njega sem bil najbolj odvisen. On pa od mene. Jaz sem mijavkav in govoril, on pa z mačkom plesal po odru, da se je zdelo, kot bi bil zares živ. (Kasneje je te mojstrovine malo naučil tudi mene.) Taktirko je imel vedno v rokah strogi režiser Pengov. Vendar mi je bilo kmalu jasno, da v tem poslu drug brez drugega ne moremo.

Potem so prišle nove igre in prišla je Zvezdica Zaspanka. Tudi tam sem bil zraven in "Zvezdico" sem spremljal tudi po svetu.

Leta 1968 je Jože Pengov zapustil Lutkovno gledališče Ljubljana. Jaz sem prav takrat končal študij na ljubljanski AGRFT. Prišli so k meni, da bi prevzel mesto umetniškega vodje in dramaturga. Odgovornost se mi je zdela huda, zato sem si vzel čas za premislek. Naslediti avtoriteto, kakršna je bil Jože Pengov? Po nasvetu režiserja Mirana Herzoga sem se le odločil, da sprejem izziv; navsezadnje sem bil s to umetnostjo zastrupljen od malih nog. Ostal sem vse do upokojitve leta 2006. Bil sem umetniški vodja, dramaturg, režiser, igravec, animator, pisec lutkovnih besedil, scenarijev in številnih člankov s področja lutkovne dramaturgije in zgodovine, dolga leta sem skrbel za promocijo slovenske lutkovne umetnosti, LGL in slovenske lutkovne dediščine, doma in v tujini pripravil blizu štirideset lutkovnih razstav ...

Zato si domišljam, da o tej naši mali umetnosti vendarle nekaj vem. Toda oživiti Zvezdico Zaspanko, predstavo, ki živi v našem spominu kot neka posebna vrednota, pomeni veliko odgovornost. Še zlasti, ker so "dokumenti" raztreseni in nepopolni. Nove lutke



so nastajale deloma po skicah, deloma po fotografijah in po filmskem zapisu, ki je bil tudi edini vir za rekonstrukcijo scene. A kako "rekonstruirati" misel in duha ustvarjalcev? Kako jim ostati zvest? V današnjem prostoru in času? V prostoru, ki je še bolj utesnjen, in času, ki se odvija vedno hitreje in ima vedno manj časa za pravljice. In prav zato sem se lotil te naloge — iz spoštovanja do avtorjev in do pravljice.

Matjaž Loboda



Zakaj spet Zvezdica Zaspanka?

Zvezdica Zaspanka je radijska igra, slikanica, film in lutkovna predstava. Je ena od tistih zgodb, brez katere na Slovenskem ni mogoče zrasti in jo vsaka generacija doživlja po svoje. To kanonsko besedilo je postalo del slovenske kulturne identitete, obvezna klasika za otroke. Tako zelo jo imamo radi, da bi lahko rekli, da je Ježkova zgodba o zaspani zvezdici ponarodela.

Zakaj? V njej se skriva eden pomembnejših arhetipov: zvezda prileti z neba, da bi v človeku (razbojniku) vzbudila ljubezen, edini smisel življenja. Vse to se za povrhu godi ponoči, na koncu mesta, v uborni kolibi.

Nastopa celo zvezda repatica. To arhetipsko zgodbo, ki govori o združitvi materije z idejo, Ježek spretno skriva v pravljico o zaspani zvezdici, o strogem mesečku, o brezsrčnem razbojniku in jo razpne med nebo in zemljo med sladoledarje, cirkusante in inkasante. Podobno, kot je to znal Chaplin, Ježek spretno lovi ravnotežje med sentimentom in žlahtnim humorjem.

Pa to še ni vse! Stvar je napisana v dramski formi: torej se ne godi (kot betlehemska zgodba) daleč in nekoč. Iz epike, kjer živi mit, smo stopili v dramatiko in skozi gledališče. Tu pa se vse dogaja samo tukaj in zdaj.



In edino gledališče, v katerem se vsa našeta čuda lahko zgodijo, je lutkovno. Tu lahko po zraku šviga Komet, se po nebu sprehaja Meseček in preštevava zvezde, človek iz gume se lahko raztegne čez cel oder. Lutkarji so od nekdanj vabili svoje gledalce s prikazi morskih pošasti, prizori iz pekla in drugih vragolij. Lutke imenitno opravijo naloge, ki so za ljudi nemogoče, in to je eden, seveda pa ne edini razlog, zakaj so se pravljice udomačile prav med lutkami. Obstaja pa še drugi, morda globlji razlog, zakaj je Zvezdica Zaspanka našla svoj dom ravno v lutkovnem gledališču. Zato, ker gre v tej zgodbi za srce. In lutke ga nimajo. Človek mora v sebi poiskati srce, da lutka z njim lahko čuti. To se v naši zgodbi zgodi dobesedno.

Zvezdica je prišla med lutke prav v času, ko je bilo Lutkovno gledališče Ljubljana v zenitu nekega obdobja. Avtorska ekipa, ki jo je pripravila, je bila skupina izvrstnih sodelavcev na višku svojih ustvarjalnih moči. Dolgoletna prijatelja in sodelavca — takrat že slavni Frane Milčinski Ježek kot avtor in osrednja osebnost takratnega LGL in slovenskega lutkarstva — Jože Pengov kot režiser sta k sodelovanju pritegnila tudi druge vrhunske sodelavce: slikarko Maro Kraljevo, arhitekta Ernesta Franza in glasbenika Francija Ogrizka. Kot tehnolog je bil tu Ciril Jagodic, desna roka slavnega režiserja. Ansambel tistega časa je bil res odličen. Temu primeren je bil tudi rezultat ... Razbojnik Ceferin hoče ukrasti Zvezdici zlato, lase z njene



glave, pa dobi nekaj boljšega: svoje lastno človeško srce. Zvezdica Zaspanka združuje srce in zlato tudi drugače: predstava pomeni srce zlate dobe LGL. Doživela je številne ponovitve z najvišjimi priznanji, odlične ocene tujih strokovnjakov ...

Pengovova marionetna predstava se je vse od premiere leta 1955 vedno znova vračala na oder ljubljanskega Lutkovnega gledališča, vse dokler zvezdice niso postale iskre v požaru, ki je leta 1972 zajel našo delavnico. Pa vendar je ta kulturna predstava ostala globoko zasidrana v srcih Slovencev.

Zaradi vsega tega je Lutkovno gledališče Ljubljana svojo šestdesetletnico praznovalo v znamenju priprav na novo

rojstvo Zvezdice Zaspanke. Vse leto 2008 smo trdo delali in smo tako rekoč iz pepela obudili v življenje predstavo, ki jo bomo zaigrali z lutkami narejenimi po skicah, fotografijah in filmskem zapisu.

Tu gre zahvala za res velik trud vsem, ki so pri tem sodelovali, Matjažu Lobodi, ki je ves projekt pripravil in vodil, sodelavcem v ateljeju, ki so lutkam dali podobo in možnost gibanja, igralcem, ki lutke na novo animirajo in jim posojajo glas, ter tehnikom, ki skrbijo, da vsa stvar nemoteno teče. Zdaj ko je leto za nami, so za nami tudi priprave in pred nami je nova stara Zvezdica. Zasijala bo v vsem svojem sijaju in (mornarjem) kazala pot. Saj veste, če ne vemo, od kod prihajamo, ne moremo vedeti, kam gremo. Predstava ni običajna premiera, temveč gledališkozgodovinski in kulturološki projekt. Mogoče se bo skupaj s Klemenčičevim Doktorjem Faustom potegovala za status kulturnega spomenika.

Jelena Sitar Cvetko, umetniška voditeljica



Obisk iz Moskve

Ko smo govorili o uničujočem požaru, moramo omeniti tisto lutko, ki v njem ni bila uničena. Preživela je Zvezdica Zaspanka, ki jo je ljubljansko Lutkovno gledališče podarilo mojstru Sergeju Obrazcovu, da bi zastopala slovenske oz. ljubljanske lutke v zbirki njegovega slavnega lutkovnega muzeja. Gre za edino sodobnico pogorelih tovarišic, ki so jo izdelale roke izvirnih ustvarjalcev. V Moskvi smo povprašali, kako in kaj, in ob tej priliki so bili pripravljene edino preživelo Zvezdico in edino lutko, ki so jo izdelale iste roke kot vse zgorele tovarišice, posoditi. Lutka prihaja v Ljubljano, kjer se bo sprehodila po natanko tistem odru, na katerem so živele originalne lutke, obiskala Semenja dobre volje in se po štiridesetih letih srečala z razbojnikom Ceferinom. Gostjo bomo sprejeli z vsemi častmi, na ogled pa bo v velikem preddverju Lutkovnega gledališča Ljubljana samo tri dni: med 20. in 23. januarjem.

Lutkovno gledališče Ljubljana

Krekov trg 2, 1000 Ljubljana

telefon: 01 3000 970

faks: 01 3000 980

e-pošta: info@lgl.si

spletna stran: www.lgl.si

Blagajna LGL

informacije: www.lgl.si

telefon: 01 3000 982, 080 2004

Blagajna je odprta

od ponedeljka do petka med 16. in 18. uro,

v soboto med 10. in 12. uro

ter uro pred predstavo.

Kartica KU KU

vam omogoča nakup vstopnic prek interneta.

Vstopnice za tekoči mesec si lahko zagotovite v predprodaji.

Gledališki list, sezona 2008/09

izdalo: Lutkovno gledališče Ljubljana

za izdajatelja: Marjan Gabrijelčič

odgovorna urednica: Jelena Sitar Cvetko

urednica: Lidija Franjič

fotografije: Žiga Koritnik, Arhiv LGL

avtor fotografije Franeta Milčinskega Ježka: Tone Stojko

oblikovanje: Špela Goltes

tisk: M-Grafika d.o.o.

naklada: 2000 izvodov

Poleg Ministrstva za kulturo Republike Slovenije in Mestne občine Ljubljana

— Oddelka za kulturo nam omogočata uresničevanje programov še:

 **KD Življenje**

Prijatelji in podporniki
Lutkovnega gledališča Ljubljana

